

Шифр "Адріатика"

**Репрезентація концепту TIME у сучасній англійській мові
(на матеріалі лексикографічних джерел)**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ЧАС ЯК ОБ'ЄКТИВНИЙ ТА СУБ'ЄКТИВНИЙ ФЕНОМЕН ДІЙСНОСТІ	6
2. МЕТОДИКА ЛІНГВОКОГНІТИВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАГМЕНТУ ЛЕКСИКОНУ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ TIME У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	14
3. ТЕМАТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ОДИНИЦЬ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ КОНЦЕПТУ TIME	17
4. ФРЕЙМ КОНЦЕПТУ TIME, ВЕРБАЛІЗОВАНИЙ ОДИНИЦЯМИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	20
ВИСНОВКИ	25
ДОДАТКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	38

ВСТУП

Із впевненістю можна сказати, що людство не має ані спільної, ані достовірної думки щодо часу [27; 30; 44; 45; 49; 50; 58]. Постаючи однією з найбільших абстракцій [30; 44, с. 513–514], час продовжує бути об'єктом численних наукових розвідок [3; 11; 14; 22; 35; 46; 50; 52; 53; 58]. Хоча сам час не є реальним [55, с. 23], уявлення про нього безперечно існують у людській свідомості [22; 29], мають свою структуру [60, с. 17, 476] і чинять основоположний вплив на світобачення [2; 29; 31].

Часові відносини регулярно виражаються за допомогою мовних одиниць із початковим значенням просторовості [38, с. 74; 52]. Як бачимо, в мовних одиницях на позначення часу закарбовуються й уявлення про навколишній світ загалом [22; 53]. Факт впливу мови на мислення людини [23, с. 192–193; 36, с. 293–294] дозволяє стверджувати, що уявлення про час, заковані у мові, впливають на сприйняття та ставлення людини, носія мови, до часу. З позицій лінгвістики вивченням часу займалися Н. Арутюнова [3], Л. Бородіцкі [8], М. Коннова [22], В. Манакін [27, с. 179–191], Н. Потаєнко [35], В. Еванс [52, 53], Є. Яковлєва [28, с. 87].

Концепт ЧАС представлений у різних мовах відмінними одиницями [27; 47]. Різні одиниці на позначення часу формують відмінне для народів – носіїв різних мов уявлення про час [8, с. 202–204; 27; 47, с. 54–55; 44, с. 514]. Враховуючи те, що в мовних одиницях, що використовуються для позначення часу значною мірою відображені й уявлення про оточуючу реальність [22; 38, с. 74], можна стверджувати, що різномовні суспільства неоднаково сприймають дійсність, [27] у тому числі і через призму своїх часових, сформованих почасти рідною мовою [44, с. 513–517], уявлень. У нашому дослідженні нас цікавить представлення концепту ЧАС саме в англomовній картині світу.

Актуальність теми роботи впливає із загального антропоцентричного характеру сучасної лінгвістичної науки й зумовлена спрямованістю дослідження на розв'язання проблеми моделювання вербально представлених знань про час в сучасній англійській мові.

Об'єктом дослідження є засоби реалізації концепту TIME у сучасній англійській мові.

Предметом є семантичні та структурні особливості засобів вираження концепту TIME у сучасній англійській мові.

Мета дослідження полягає у виявленні лінгвокогнітивних особливостей одиниць на позначення концепту TIME в сучасній англійській мові.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

1. систематизувати існуючі знання в природничих та гуманітарних науках, філософії про особливості часу як об'єктивного так і суб'єктивного феномену дійсності;
2. зробити семантичний аналіз одиниць на позначення концепту TIME та побудувати тематичну групу одиниць репрезентації концепту TIME у сучасній англійській мові;
3. здійснити концептуальний (фреймовий) аналіз одиниць на позначення концепту TIME у сучасній англійській мові.

Мета та завдання роботи зумовили вибір основних **методів** дослідження:

- *гіпотетико-дедуктивний метод*, використаний для пошуку та відбору засобів вираження концепту TIME у сучасній англійській мові;
- *метод аналізу словникових дефініцій* – для розкриття особливостей номінативних одиниць представлення концепту TIME у сучасній англійській мові;
- *компонентний аналіз*, вжитий для виділення компонентів семантики одиниць позначення концепту TIME і, встановлення обсягу їхньої семантики;
- *ономасіологічний аналіз*, використаний для встановлення відношення тієї чи іншої одиниці до концепту TIME;

- *описово-інтерпретаційний метод*, використаний для пояснення семантичних структур номінацій концепту TIME, а також побудови та інтерпретації відповідної тематичної групи одиниць;
- *концептуальний аналіз* (а саме, *фреймове моделювання*), метою якого є конструювання інформаційної структури концепту TIME та пояснення поверхневої семантики одиниць його реалізації.

Матеріалом дослідження слугували двадцять два лексикографічних джерела: словники-тезауруси, тлумачні, синонімічні та фразеологічні словники.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше на основі фреймового моделювання було структуровано концепт TIME сучасної англomовної свідомості та представлено, диференційовано і пояснено його поверхневу репрезентацію у вигляді такої лексичної мікросистеми як тематична група одиниць його позначення.

Теоретична значущість дослідження полягає в подальшій розробці окремих питань теорії номінації, зокрема, механізмів і принципів іменування таких абстрактних феноменів, як час. Встановлення асоціативно-образного простору концепту є внеском у теорію концептуальної метафори. Запропонована в роботі методика дослідження концепту TIME може бути використана для вивчення мовного втілення інших концептів абстрактних явищ.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання його матеріалів та результатів в курсах когнітивної лінгвістики, стилістики, лексикології англійської мови; для написання наукових робіт студентами.

Структура. Наукова робота складається зі вступу, двох теоретичних та двох практичних розділів, висновків, додатків (загальною кількістю 6) та списку використаної літератури (58 джерел) і списку лексикографічних праць (24 джерела).

1. ЧАС ЯК ОБ'ЄКТИВНИЙ ТА СУБ'ЄКТИВНИЙ ФЕНОМЕН ДІЙНОСТІ

Час постає одним із найтаємничіших феноменів дійсності. Він являє собою невидиму абстракцію, що не може не впливати на особливості його відображення в свідомості людини. Саме тому подальше вивчення даного концепту вимагає всебічного розгляду та короткого узагальнення знань людства на сучасному етапі його розвитку про час загалом. Як вдало зазначив американський письменник-фантаст Айзек Азімов, “час є тим поняттям, яке неможливо виключити з будь-якої області наукової думки” [1, с. 3].

Час разом із простором і числом постає фундаментальною категорією філософії, природознавства, соціології, фізики та інших гуманітарних та точних наук. У контексті наукового дослідження найдоречнішим представляється розгляд зазначеного феномену відповідно до розрізнення *об'єктивного* (фізичного) та *суб'єктивного* (психологічного) часу [28, с. 85–86].

Виділяють наступні основні властивості часу: вічність, безперервність, направленість, тривалість. Основні положення щодо природи часу в науці представляють собою **4 базові концепції**:

1) *Статична концепція*: існує одночасна безліч усіх подій. Ми, зустрічаючись лише із деякими з них, фіксуємо це як теперішній час. Просторово-часове різноманіття універсальне та одночасне, а стріли часу не існує;

2) *Динамічна концепція*: існує деяка стріла часу (пряма вісь, простягнута з минулого в майбутнє), всі події розподілені у відповідності. Минуле впливає на майбутнє за принципом наступності, всесвіт існує від Великого вибуху до дійсного моменту;

3) *Субстанціональна концепція*: існування часу є окремим і незалежним від об'єктів дійсності;

4) *Реляційна концепція*: час – лише властивість зміни об’єктів, тому супроводжує їх відносно, у якості індикатора їх трансформацій [29, с. 5–7; 30].

Сучасні наукові погляди базуються на динамічній та реляційній концепціях, як на найпрогресивніших. Загальновідомим є той факт, що теорія відносності покінула з поняттям абсолютного часу; згідно з цією теорією у кожного спостерігача повинен бути свій масштаб часу, який залежить від того, де цей індивідуум знаходиться і як він переміщується у просторі. Коротко погляди сучасної науки щодо часу можна представити наступними тезами: **1.** Час не віддільний від простору і разом з ним утворює єдиний об’єкт, який називається простором-часом. **2.** Подію можна охарактеризувати чотирма координатами, що визначають положення цієї події в чотиривимірному просторі, яке називається простором-часом. **3.** Траекторія будь-якого об’єкта в часі і в просторі абстрактно представляється лінією, що лежить всередині світлових конусів (минулого і майбутнього) для всіх подій на ній [14, с. 34–35; 46, с. 16–34]. **4.** «Теперішнє/зараз» – означає в цей самий момент в нашій системі координат [43, с. 306]. **5.** Простір-час не є пласким, як вважалося раніше; він викривлений розподіленими в ньому масою і енергією [46]. **6.** Людина і природа не існують в часі, а володіють часовими властивостями [29, с. 9]. **7.** У будь-якій замкнутій системі безлад, або ентропія, завжди зростає з часом, тобто зростаючий хаос є можливістю відрізнити минуле від майбутнього [46, с. 16–34].

Отже, простір і час постають динамічними величинами: коли рухається тіло або діє сила, це змінює кривизну простору і часу, а структура простору-часу, в свою чергу, впливає на те, як рухаються тіла і діють сили. ***Простір і час не тільки впливають на все, що відбувається у Всесвіті, а й самі змінюються під впливом всього, що в ньому відбувається*** [46, с. 16–34]. Схематично узагальнене представлення простору-часу науками (**фізикою, математикою, хроногеометрією**) можна зобразити чином представленим у Додатку А [Додаток А, див. *Світлові конуси минулого та майбутнього* [29, с. 34–35; 46, с.

26], с. 28]. У стадії розробки перебуває так звана *теорія струн*, згідно якої можливе одночасне співіснування паралельних світів у межах простору-часу [46; 49].

Таким чином, сучасна фізика та математика розглядають час як цілковито відносне явище невідривне від простору, але все ж точні науки не можуть дати чіткого визначення даному поняттю [49, с. 73]. Через те, що кінцева теорія Всесвіту не відкрита, для людини, яка знаходиться у його межах, існує неминучий елемент непередбачуваності та випадковості, який визначається як квантово-механічний принцип невизначеності [46, с. 45, 51, 121]. Намагання людини осмислити простір-час та своє місце в ньому пояснюється *антропним принципом* [46, с. 91].

Погляди представлені **фізикою** у найзагальнішому вираженні є наступними: 1) *простір* – буття, існуюча дана реальність, яка є сталою без часу (те, що існує); 2) *простір-час* – динамічний (змінний) простір; 3) *час* – динаміка (зміна) простору (те, як простір існує). Отже, простір існує в постійній зміні. Зміна – це спосіб існування простору, що називається часом. Те, як саме змінюється простір впливає на результат, тобто на те, яким простір стане, що і є закономірністю. Подібну думку ще до нашої ери висловив древньоримський філософ Лукрецій: “Неможливо стверджувати, що можна відчувати хід часу відокремлено від руху речей” [57, с. 137].

Філософія намагається розглянути час всебічно – і як об’єктивний і як суб’єктивний феномен. Від самого початку зародження філософії час виявляється в числі її ключових проблем. Особливістю філософських поглядів у цьому плані є те, що вони ставлять під сумнів наукову об’єктивність [44, с. 505–513]. Час як філософська категорія характеризує буття матеріального світу з якісного боку як стан вічного руху, тлінність всіх матеріальних утворень при вічності існування матеріальної субстанції і Всесвіту в цілому [60, с. 184].

Погляди щодо розуміння часу в філософії, яка оперує категоріями минулого, теперішнього та майбутнього на логічних засадах [41, с. 592],

представлені великою кількістю паралельно співіснуючих концепцій [11, с. 22–26, 117–121, 155, 240–241; 42, с. 64, 67–68; 44, с. 505–513]. У цілому, розуміння простору і часу можна звести до двох фундаментальних підходів: один з них розглядає простір і час як незалежні один від одного сутності, інший – як похідне від взаємодії рухомих тіл.

У реляційній концепції (на якій, як вже зазначалося раніше, базується сучасна наукова думка) простір і час розглядаються як особливого роду відносини між об'єктами і процесами. Фізика до підтвердження теорії відносності базувалася на субстанціональній концепції простору і часу, хоча в рамках філософії вже були присутні інші уявлення. Те, що сторіччя тому відхилено тепер теорія вважалася абсолютно вірною надає відносність (суб'єктивність) не тільки ньютонівському, а взагалі будь-якому фізичному опису світу [44, с. 505–513].

Отже, філософія не лише осмислює відкриття науки, а інколи, як у випадку з феноменом часу, випереджує її, пропонуючи власні гіпотези. Реляційна теорія часу з'явилася у філософії задовго до виникнення загальної теорії відносності. У філософському плані зводити розуміння простору і часу лише до їх фізичних варіантів вважається неправомірним через те, що людина живе не тільки у фізичному світі, а й у світі соціальному, біологічному, духовному [44, с. 514]. Як зазначив з цього приводу німецький філософ М. Хайдеггер у своїй праці “Пролегомени до історії поняття часу”: “Суть часу – ми самі” [45, с. 337]. Філософія розглядає фундаментальні позиції об'єктивного та суб'єктивного бачення часу в ролі незалежного глядача, критично їх осмислюючи, що можна візуалізувати способом запропонованим у Додатку Б [Додаток Б, с. 29].

Суб'єктивізм людського відношення до часу вимагає певного його “впорядкування”. Виникає поняття **хронологія** (від грец. Χρόνος - час; λόγος - вчення): 1) допоміжна історична дисципліна, що встановлює дати історичних подій і документів; 2) послідовність історичних подій у часі; 3) запис тих чи інших подій в їх часовій послідовності, літописання [60, с. 532; 59, с. 1354]. Час

як величина вимірюється за допомогою годинника, роль якого може виконувати будь-яка система, котра дублює той самий процес [35, с. 118; 50, с. 1–3].

Питаннями часу як суб'єктивного феномену займається **психологія**, яка розглядає його, відповідно до форми існування матерії як вид сприйняття поряд із простором та рухом, дати визначення яким неможливо не звертаючись власне до часу. Загалом, сприйняття є цілісним відображенням предметів, ситуацій, явищ, які виникають під час безпосереднього впливу фізичних подразників на органи чуття [26, с. 200–212]. Відразу ж виявляється невідповідність сприйняття часу стандартному визначенню, адже особливістю цього виду сприйняття є відсутність конкретного фізичного подразника та відповідного аналізатора [25, с. 273], можливо, саме тому сприйняття часу, незважаючи на важливість даної проблеми, вивчене набагато менше ніж сприйняття інших видів [26, с. 231].

Сприйняття часу поділяється на сприймання послідовності, тривалості та орієнтування у часі [25, с. 273]. Ізолювати процес сприйняття часу від інших когнітивних процесів вкрай важко [10, с. 174–178] через те, що вся діяльність психіки розгортається у часі [29, с. 17]. Іншими словами, час в якому ми існуємо, продукує сам мозок [48, с. 333]. З цього приводу розрізняють два типи суб'єктивного часу: *гносеологічний* (виникає при домінуванні лівої півкулі; сприйняття часу пов'язується з “**біологічним годинником**” – біоритмам підпорядковується вся жива природа) [29, с. 12; 32, с. 14; 49, с. 7–11; 60, с. 17, 100–101, 476] та *буттєвий час* (виникає при домінуванні правої півкулі і відповідає за відображення образно-уявних або понятійно-логічних подій життя у свідомості) [29, с. 32; 60, с. 17, 162, 476].

Безпосередньо вивченням психічного часу та закономірностями сприйняття та репрезентації часу у психіці займається **хронопсихологія** [29, с. 10]. Науково підтверджено, що на сприйняття часу людиною впливає велика кількість факторів серед яких: фізичний та психічний стани, настрій, температура, вік тощо [29; 47]. Для формування адекватного перцептивного образу необхідні наступні умови: активний рух, зворотній зв'язок, підтримання

певного оптимуму інформації, що надходить в мозок із середовища, збереження звичної структурованості інформації [32, с. 14].

Психологічний час також обумовлюється *соціальним часом* [29, с. 47]. Новий науковий напрям – **соціальна психологія часу** займається вивченням групового ставлення до часу, яке неможливо звести до індивідуального через те, що воно формується під впливом інших факторів і має свою структуру [29, с. 47; 31, с. 18–19]. Зважаючи на раніше згадані особливості сприйняття людиною часу і на те, що соціальний час обумовлюється подієвим (просторовим, часовим, смисловим) полем групи, соціально-психологічними особливостями членів групи [29, с. 51], закономірним буде припустити різницю у часосприйнятті людей, які проживають у різних частинах планети (кліматичний та географічний фактори), що не може, у свою чергу, не відображатися на культурі та ментальності етносів у цьому плані [27, с. 186–194].

Цю думку підтверджують дослідження у галузі **соціоніки** загалом та етносоціоніки та інтегральної соціоніки зокрема, які розрізняють типи етносів на базі домінуючого типу інформаційного обміну [9]. Варто відзначити, що у методиці визначення типу інформаційного обміну одним із восьми аспектів, що співвідносяться з соціонічними функціями є саме так звана “інтуїція часу”, під якою на матеріальному рівні мається на увазі узгодження між собою різнопланових процесів, а на соціальному – розподіл часу, упорядкування справ, розуміння та сприйняття моменту з відповідною подальшою діяльністю [2]. Врахування “інтуїції часу” задля визначення типу інформаційного обміну особистості підтверджує, що обраний концепт є базовим і впливає не лише на деякі інші концепти, а і на психотип, а відповідно – світогляд і картину світу в цілому.

Подібний підхід пропонує й **психолінгвістика**. Люди об’єднуються у великі класи за особливостями сприйняття дійсності, мислення, поведінки. Новітня антропологічна модель типів мислення побудована за принципом

шести бінарних протиставлень, що у спрощеній концептуальній формі дають уявлення про мислення та ставлення до буття в певній лінгвокультурі [24, с. 162–164]. До першого бінарного протиставлення належить саме орієнтація стосовно часу або стосовно подій, що виражає спосіб організації уявлень культурної спільноти про час. Прикладом культури з орієнтацією на час є північноамериканська [там само, с. 162–164].

Мова, будучи частиною культури відображає відмінності у поділі доби/місяця/року/життя та інші багаточисленні темпоральні відмінності представників різних націй [27, с. 184–186]. Мова є суб'єктивним виразником часосприйняття індивіда та суспільства, як єдності людей, які розмовляють однією мовою. У межах мови розрізняють поняття *мовного часу*, який можна віднести до типу *інформаційного часу*. Феномен мовного часу являє собою інтегральне уявлення людства про час, засноване на всіх формах та способах фіксації у мові часових властивостей, зв'язків та відношень процесів та явищ реальної дійсності, у якій живе та діє людина. Мовний час можна розглядати як особливий прояв або вид суб'єктивного часу людської свідомості, оскільки в мовному часі відбивається те, як людина усвідомлює і розуміє час [60, с. 521–525]. Варто згадати концепцію Касірера, яка, на переконання багатьох філософів, стала фундаментом сучасної **культурологічної думки: мова** виконує синтезувальну роль уявлень про світ на основі трьох базових категорій – простору, часу і кількості [5, с. 111–112].

Специфіка мови впливає і на візуалізацію. Так, наприклад, англомовні піддослідні, малюючи на аркуші паперу пряму часу, минуле завжди розташовують зліва, а майбутнє – справа, у той час як китайськомовні візуалізації тяжіють до вертикальної площини. Люди ж, які розмовляють арабською та на івриті уявляють пряму часу у зворотному до англомовних напрямку. Розгадка феномену полягає у напрямку письма в згаданих мовах: у англійській пишуть зліва направо, у китайській, традиційно, – зверху вниз, у арабській та івриті – зправа наліво [47, с. 53–54].

На уявлення про час впливають також слова та мовні конструкції на його позначення, особливо метафоричні. Опановуючи інші мови, можливо дещо видозмінити уявлення про час, хоча рідна мова все одно залишатиметься першоплановою в здійсненні цього впливу [47, с. 54–55; 8, с. 202–204].

Завдяки тісному зв'язку структур свідомості із мовою, результати осягнення часу людиною знаходять відображення в мовній моделі часу [3, с. 51]. Питаннями даного відображення займається **когнітивна лінгвістика** [28, с. 87]. Одиницею смислового суб'єктивного часу, що поєднує в своїй основі фізіологічні, соціальні та біологічні фактори є **таймфрейм** [29, с. 37].

Таким чином, час, постаючи об'єктивно-суб'єктивним феноменом дійсності, є об'єктом численних наукових досліджень. Фізика та математика розглядають час як відносну величину невіддільну від простору. Психологія вивчає особливості сприйняття часу людьми. Когнітивні науки приділяють увагу вивченню відображення уявлень про час у свідомості. У центрі вивчення філософії час перебуває як феномен зовнішнього та внутрішнього світів людини [див. Додаток Б, с. 29].

Час постає наскрізною формою існування буття, індикатором змін. У процесі пізнавальної діяльності людина стала розрізняти рівні існування буття, а разом із ними і виокремлювати різновиди часу. Абстрактно часовий взаємозв'язок можна представити у вигляді зображеному в Додатку А [Додаток А, с. 28]. На схемі абстрактно зображено теперішній момент як перехід із минулого в майбутнє відносно людської особистості, пояснюється взаємозв'язок та взаємовплив часових рівнів, які розрізняються людиною; прослідковується всеохоплююча зміна простору-часу з урахуванням можливої обумовленості подій поза межами людського пізнання.

2. МЕТОДИКА ЛІНГВОКОГНІТИВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАГМЕНТУ ЛЕКСИКОНУ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ TIME У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Ніщо у світі не існує поза часом [56, с. 8]. З цієї причини концепт **ЧАС** є **базовим доменом** (тобто концептом виключно з опорою на який здатні формуватися інші концепти свідомості [51, с.15]) поряд із **ПРОСТОРОМ** [17, с. 86; 54, с. 231]. Тому розгляд концепту TIME з лінгвістичних позицій вимагає попереднього всебічного та ґрунтовного вивчення різноаспектно представленого знання про час як явища загалом. Переходячи від об'єктивного осмислення часу до суб'єктивного доходимо висновку, що мова є виразником суб'єктивного часосприйняття індивіда.

Дослідження проводиться у рамках **лінгвокогнітивного підходу**. Це означає, що **TIME** у цій роботі розглядається як невід'ємна *частина цілісного когнітивного механізму свідомості* англomовної людини та реконструюється за даними форми одиниць англійської мови на позначення часу, а також їх *семантики*, тому що в ній відображені результати *когнітивних процесів* [16, с. 3]. Задля досягнення поставленої мети – виявлення лінгвокогнітивних особливостей одиниць на позначення концепту TIME – слід розпочати з етапу реконструкції **тематичної групи (ТГ) time**. Під тематичною групою маємо на увазі певну множину мовних одиниць, що відображають ту саму предметну сферу [19, с. 125]. Отже, до ТГ входитимуть одиниці пов'язані спільністю досліджуваної тематики та різні частиномовні **лексико-семантичні групи (ЛСГ)**. ЛСГ є мікросистемою, що складається з одиниць однієї частини мови із основним спільним компонентом значення, яким у даному випадку є 'time' [39, с. 114].

Номінативне поле концепту – сукупність мовних засобів, що називають концепт та його окремі ознаки [34, с. 123]. **Ядро номінативного поля** встановлюється через синонімічне розширення ключової лексики [34, с. 125]. **Синонімами** вважаємо **лексико-семантичні варіанти (ЛСВ)** однієї частини

мови відмінні за звучанням та написанням, але однакові або близькі за значенням [39, с. 132].

Наступним необхідним кроком є реконструкція семантичної структури базової одиниці на позначення концепту TIME з подальшим її компонентним аналізом. Для цього синтезуємо перші ЛСВ лексеми *time* подані різними лексикографічними джерелами та складаємо базову дефініцію *time* [7, с. 59]. Здійснюємо **компонентний (семний) аналіз** новоствореної **синтезованої дефініції** лексеми [40, с. 26–28] задля характеристики понятійної складової слова.

Семи лексичного значення утворюють ієрархію, яку необхідно відобразити в процесі аналізу:

1. **Грамема (класема)** – найбільш загальна сема, що відображає приналежність лексеми до певної частини мови;

2. **Лексико-граматична сема** встановлюється в залежності від лексико-граматичних розрядів (категорій);

3. **Лексичні семи:**

3.1. **Архісема (гіперсема)** є найзагальнішою серед лексичних сем і називає ім'я лексико-семантичного поля, куди поряд з іншими елементами належить лексема, що розглядається.

3.2. **Видові семи (гіпосеми):**

3.2.1. **Інтегральна сема** конкретизує архісему;

3.2.2. **Диференційні семи** значення слова відповідають формальному поняттю і мінімуму найзагальніших, втім найхарактерніших ознак, які необхідні для виділення і розпізнавання предмета [20, с. 87; 37, с. 81–91; 39, с. 118–120].

Окреслення ймовірних меж ТГ та аналіз синтезованої дефініції дає можливість перейти безпосередньо до етапу побудови *фрейму* обраного концепту. **Фрейм** (від англ. frame – рамка) – це концептуальна структура представлення знань, що містить інформацію про певний фрагмент людського досвіду [12, с. 54; 16, с. 5].

Отже, змістову оперативну одиницю мислення – вербалізований **концепт** [4, с. 5; 6, с. 39; 13, с. 65; 21, с. 23; 28, с. 45–56; 33, с. 10, 42; 34, с. 50] можна

представити у вигляді фреймової структури. Репрезентація вербалізованого концепту TIME у роботі здійснюється на засадах **методології побудови концептуальних моделей** С. А. Жаботинської. Так, за С.А. Жаботинською існує п'ять базових фреймів, кожен з яких представлений, набором **пропозицій / схем** (пропозиція є думкою про дійсність, що охоплює суб'єкт (предмет думки) та предикат (ознаку, що приписується суб'єкту) [16, с. 6]:

1) Предметний фрейм

- квантитивна схема;
- квалітативна схема;
- локативна схема;
- темпоральна схема;
- схема способу буття.

2) Акціональний фрейм

- схема стану / процесу;
- схема контакту;
- схема каузації;

Акціональні схеми можуть бути розширені за рахунок **додаткових ролей**:

1. супровідник / помічник / інструмент, 2. ціль / причина, 3. умова / поступка, 4. бенефактив.

3) Посесивний фрейм

- схема партитивності;
- схема інклюзивності;
- схема власності.

4) Ідентифікаційний фрейм

- схема персоніфікації;
- схема класифікації;
- схема характеристичності.

5) Компаративний фрейм

- схема тотожності;
- схема схожості;

- схеми подібності (лежить в основі метафори).

В результаті інтеграції базових фреймів виникає концептуальна сітка, яка зв'язує в одну усі пропозиційні схеми [18, с. 77–80]. Таким чином, фрейми структурують концептосферу, що зображується у вигляді мережі взаємопов'язаних **слотів** [7, с. 30]. Структуруючи окреслену дослідженням частину мовного простору вказаним чином, реконструюємо відповідну їй ментальну область.

Загальновідомим є те, що багатозначність лексеми є причиною появи явищ метафори та метонімії [39, с. 124]. **Метафори** виступають способом осмислення концептуалізованих реалій [7, с. 37], що є особливо значущим у відношенні таких абстрактних феноменів як час. З'ясувавши, що одиниця *time* може метафоризуватися в залежності від вжитку, вважаємо за доцільне окремо репрезентувати також **компаративну фреймову модель** на основі одиниць з перенесеним значенням як важливу частину першого фрейму. Для унаочнення вигляду всеохопної компаративної моделі, у одному з випадків її актуалізації, в якості прикладу наводимо компаративний фрейм реконструйований на матеріалі конкретного сталого словосполучення або будь-якого іншого сталого виразу, в якому *time* виявляється метафорою. Вказуємо особливості репрезентованих фреймових моделей. Підводимо підсумки.

3. ТЕМАТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ОДИНИЦЬ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ КОНЦЕПТУ TIME

Загальну **тематичну групу** “time” можна розділити на іменникову тематичну підгрупу (ТПГ), дієслівну ТПГ, прикметникову ТПГ, прислівникову ТПГ, вигук *time* і паремії, пов'язані спільністю теми «Час». Диференційованість загальної ТГ “time” можливо візуалізувати способом представленим у Додатку В [Додаток В, с. 30].

До **іменникової ТПГ** вираження концепту TIME належать іменникова ЛСГ (є **ядром** вербалізованого концепту TIME – впорядкованою синонімічною

множиною, яка утворилася в результаті підбору синонімів до кожного лексико-семантичного варіанту іменникової лексеми *time*), похідні іменники, які містять *time* у якості кореня, суфікса або основи, а також іменникові лексеми та усталені словосполучення, які не є безпосередньо синонімами до жодного з ЛСВ “time” чи дериватів, але є дотичними до них, зважаючи на спільність тематики.

Як приклад можна привести наступні одиниці іменникової ТПГ: *epoch, overtime, timer, timing, GMT, summer time, airtime, timeishness, me time, the mists of time, calendar, timist, sidereal time, Anno Domini, space-time, etc.*

e.g. **Epoch** is a particular period of time in history or a person's life.

GMT (Greenwich Mean Time) is the time at Greenwich, Greater London, that world time zones are based on.

Timeishness is the quality of being temporal.

До дієслівної ТПГ будуть належати синонімічні до дієслова *time* одиниці, що загалом складатимуть дієслівну ЛСГ, дієслівні деривати, а також дієслівні лексичні одиниці та усталені словосполучення об’єднані на підставі теми «Час». Зразком одиниць дієслівної ТПГ можуть слугувати такі:

timetable, schedule, arrange, synchronize, set, regulate, measure, count, meter, give someone the time of day, have time on your hands, move with the times, bide one's time, buy time, play for time, etc.

e.g. **Synchronize** is to cause to occur or operate at the same time or rate.

Give someone the time of day is to be pleasantly polite or friendly to someone.

Bide one's time means to wait quietly for a good opportunity to do something.

Прикметникова ТПГ, у свою чергу, охоплює синонімічні до прикметника *time* одиниці, прикметникові деривати, а також одиниці, що виражають певну ознаку за умови їх зв’язку з темою “Час”. Щоб проілюструвати характерні для прикметникової ТПГ одиниці приводимо наступну вибірку:

timely, untimely, well timed, temporal, prompt, punctual, convenient, suitable, apt, time-warped, expedient, one-time-only, time-honored, time-sensitive, time-serving, etc.

e.g. **Time-warped**: *characterized by a feeling of being from another time; especially old-fashioned, outdated.*

Time-honored (of a custom or tradition) *means respected or valued because it has existed for a long time.*

Time-serving *means working in a safe job and doing as little as possible while waiting to retire or changing your ideas and opinions in order to make them more like those that are held by people in power, especially because you believe it will be to your advantage.*

Прислівникову ТПГ утворюють прислівники, які є похідними від кореня *time-* і лексичні одиниці та усталені словосполучення, які, виконуючи функцію прислівників, є близькими до теми “Час”. Представляємо декілька одиниць, які належать до даної групи:

timely, timelessly, part-time, ahead of time, early, soon, lately, yesterday, tomorrow, at the moment, with time to spare, sometimes, in the nick of time, in less than no time, from time to time, etc.

e.g. **Timely** *means in time or early.*

Timelessly *means in a way that does not change as the years go past, or as fashion changes*

In the nick of time: *only just in time* [61; 62; 63; 64; 65; 66; 67; 68; 69; 70; 71; 72; 73; 74; 75; 76; 78; 79; 80; 81; 82].

У деяких випадках лексема *time* в англійській мові може виступати **вигуком**: ‘Time’ is used to signify that a period of play or activity has ended or that play is temporarily suspended [65]. Лексема у наведеному значенні також є частиною загальної ТГ.

До “зовнішнього кола” ТГ “time” (див. Додаток В, с. 30), де вже не прослідковується віднесеність тільки до однієї частиномовної ТПГ, відносимо прислів’я та приказки з тематикою часу, наприклад, з

1) власне лексемою *time*: *Nothing is more precious than time, yet nothing is less valued; A stitch in time saves nine.*

2) часовими маркерами доби: *Today is yesterday's tomorrow. An hour in the morning is worth two in the evening*

3) великими часовими проміжками: *The first hundred years are the hardest. The golden age never was the present age.*

4) описовим поданням часу: *Every flow has its ebb. There is no crying over spilt milk. Place for everything and everything in its place.* [15, с. 194–196, 334–341; 77].

Тож, до ТГ “time” входять три основні ЛСГ, об’єднані безпосередньо на основі лексеми *time*: іменникова, дієслівна, прикметникова; прислівникова ЛСГ; а також згруповані у ТПГ навколо них деривати, лексичні одиниці та усталені словосполучення, пов’язані темою часу; вигук *time* та паремії про *час*.

4. ФРЕЙМ КОНЦЕПТУ TIME, ВЕРБАЛІЗОВАНИЙ ОДИНИЦЯМИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Задля побудови ключових слотів фрейму концепту TIME та зв’язків між ними формуємо базову дефініцію лексеми, синтезуючи дефініції перших ЛСВ *time*, представлених англомовними тлумачними словниками: *time is the indefinite progress of existence that is measured in terms of events which continuously succeed one another from past to future* [61, 62, 68, 72] (Час – це безмежний розвиток існування, що вимірюється з огляду на події, які безперервно змінюють одна одну від минулого до майбутнього).

Time – іменник, тому класемою “time” є предметність. Поняття *time* нематеріальної природи, отже лексико-граматична сема *time* – абстрактність.

Значення “time” має одну архісему, одну інтегральну сему та десять диференційних сем.

1. Архісема ‘existence’ називає буття, формою існування якого виступає час.
2. Інтегральна сема ‘progress’ вказує на розвиток буття як спосіб існування часу.
3. Сема ‘indefinite’ виступає характеристикою притаманною розвитку.

4. Сема ‘measured’ представляє розвиток як такий, що піддається вимірюванню, здійснюваному на основі певних критеріїв.

5. Сема ‘term’ вказує на сему ‘event’ як на спосіб у межах якого представляється можливим відлік часу.

6. Сема ‘event’ представляє повторювану подію, яка виступає відносним критерієм на основі якого здійснюється лік часу. Сема ‘many’ характеризує сему ‘event’ у плані множинності.

7. Сема ‘succeed’ означає послідовний перебіг подій і цим пов’язана із семою ‘one another’, яка уточнює, що події йдуть чергою одна за одною.

8. Сема ‘continuously’ вказує ознаку дії ‘succeed’ як постійної.

9. ‘Past’, ‘future’ – семи, що вказують на умовний розподіл безупинного просторового розвитку як такого, що відбувався та буде відбуватись.

Наступним кроком є аналіз синонімічних одиниць різних частиномовних ЛСГ “time” та тематично пов’язаних цим феноменом номінацій фрагментів дійсності, представлених ТГ “time”; на їх базі відбувається подальша деталізація першопочаткової моделі, побудованої на основі дефініції.

Так, реконструйована акціонально-посесивна фреймова модель концепту TIME (на матеріалі одиниць з прямим денотативним значенням) [Додаток Д, с. 31] складається із вісімнадцяти слотів і відображає основні змістові зв’язки між інформаційними блоками концепту.

Тож, центральною пропозицією фрейма TIME є [ХТОСЬ1: агенс/власник/пацієнс/частина (особа-спостерігач) *існує* в ТУТ1 / ЩОСЬ1: місце/ціле/агенс/пацієнс (реальність)].

Дійсність (ТУТ1 / ЩОСЬ1), яка складається з сукупності об’єктів завжди знаходиться в постійному процесі зміни: [СТІЛЬКИ 1 [ЩОСЬ2 / ХТОСЬ2: предмет/частина/ціле/пацієнс/агенс *перетворюється* в ЩОСЬ3/ ХТОСЬ 3: предмет/частина/ціле/агенс]]. Зворотній зв’язок, в результаті чого вибудовується відчуття або феномен часу проявляється в тому, що [ТУТ1/ЩОСЬ1: місце (реальність) *впливає* на ХТОСЬ1: особа-спостерігач] на підставі чого індивід як частина дійсності має змогу сприймати та інтерпретувати її.

Простір існує в постійному русі ТАК1: спосіб буття, який може набувати різної категоризації (*quickly, slowly*) залежно від спостерігача (ХТОСЬ1), який є, таким чином, учасником подій. Базове сприйняття плину часу відбувається на основі розрізнення попереднього від прийдешнього (ТАКИЙ1: якість (*previous/next*)). Безкінечний (ТОДІ1: час/ціле) розвиток є прогресом, кінечний (ТОДІ2: час/ частина) – подією. Одна подія є частиною низки подій, відповідно і ТОДІ2 є частиною ТОДІ1. Якщо прогрес охоплює все існування повністю, то одинична подія, навпаки, може бути обмеженою у просторовому плані і відбуватися у певному місці ТУТ2: місце/частина.

Людина інтерпретує або діє певним чином по відношенню до ТУТ1/ЩОСЬ1 з опорою на власні характеристики (ТАКИЙ2: якість) та/або з опорою на певне мірило ліку часу (ЩОСЬ4: власність/інструмент/частина), яким може виступати будь-який фрагмент дійсності; зміна в ньому відбувається не довільно, а за певним, відомим особі-власнику/користувачу, алгоритмом.

Таким чином, у ХТОСЬ1 виникають судження про події на основі співвіднесення їх із вже заздалегідь відомим і передбачуваним характером зміни у слоті ЩОСЬ4: власність/інструмент/частина.

Актант ситуації аналізує те, що відбувається та може використовувати мірило часу, щоб вести підрахунки, розцінювати (слот ДІЯ1: мета) для того, щоб у результаті певним чином (ТАК1) організовувати (ДІЯ2: мета) свою діяльність або орієнтуватися (ЩОСЬ5: оцінка/мета) необхідним чином (ТАК1).

Варто зауважити, що ХТОСЬ1 як частина ТУТ1/ЩОСЬ1, існує не ізолювано – на нього впливають інші частини ТУТ1/ЩОСЬ1, які разом є ЩОСЬ6: агенс/причина/частина/пацієнс. ЩОСЬ6 впливає не лише на ХТОСЬ1, а й на інші частини ТУТ1/ЩОСЬ1 – ЩОСЬ2/ХТОСЬ2 і, відповідно, може значитися як причина самого перетворення [ЩОСЬ2/ХТОСЬ2 стає ЩОСЬ3/ХТОСЬ3]. ХТОСЬ1 також здатний впливати на ЩОСЬ6: агенс/причина/частина/пацієнс та виражати відносно ЩОСЬ6 ті або інші (ТАКИЙ3: якість) спостереження (ЩОСЬ7: оцінка/результат).

У випадку із ЩОСЬ₆ у мові та мовленні часто може відбуватися метонімічний перехід значення: маючи на увазі умови життя комуніканти говорять про те, яким саме був/є/буде час (наприклад, *The times were fantastic = The conditions were fantastic*).

Одиниця *time* може **метафоризуватися** залежно від контексту її вживання. Так, наприклад, *time* зазнає метафоричного переосмислення у

1) сталих словосполученнях, ідіоматичних виразах:

to take time; to waste no time; to take time; to gain time; to keep time; to lose (no) time; behind the times; between times; on one's own time; a race against time; when the time comes; to stand the test of time; to have time on your hands; to play for time;

2) пареміях: *Time hangs heavy; Time's a great healer; Time is on somebody's side; Time stands still; The time is ripe; An inch of time is an inch of gold; Noiseless falls the foot of time; Time and tide wait for no man. (Only) time will tell; The sands of time are running out. Time flies; (Old) Father Time, etc.* [15, с. 337-338; 61; 62; 64; 65; 68; 70; 71; 72; 74; 77; 80].

Підсумовуючи, відзначаємо, що час в англomовній свідомості осмислюється в ролі живої особи, і, у такому випадку, є різновидом метафори – *персоніфікацією*, або в ролі матеріального чи нематеріального об'єкту/субстанції/сутності [22, с. 267–270]. Такі метафори конструюються на ментальному рівні *компаративним* фреймом [Додаток Е, с. 32]. Як бачимо, концепт TIME може запозичувати структуру просторових концептів.

Представимо компаративний фрейм на конкретному прикладі [Додаток Ж, с. 33]. Так, час іноді можуть називати сталим виразом “(Old) Father Time”:

time personified especially as a bearded old man holding a scythe and an hourglass [72].

Компаративна фреймова модель концепту TIME (в основі якої лежать акціонально-посесивні структури) складається із восьми слотів та відображає характер подібності між феноменом часу та вигаданим фольклорним персонажем: [ТАКИЙ₁ ЩОСЬ₁: агенс/власник (час) є *подібним* до ТАКИЙ₂

ХТОСЬ1: агенс/власник [має ЩОСЬ2: власність (годинник)] через те, що ЩОСЬ1 та ХТОСЬ1 однаково діють на ЩОСЬ3/ХТОСЬ2: пацієнс/афектив (реальність/ людину), перетворюючи його на ЩОСЬ4/ХТОСЬ3: реальність / людина (результат) з набутою при перетворенні якістю, виражену слотом ТАКИЙ3: якість (інший).

Таким чином, на основі аналізу одиниць на позначення часу в сучасній англійській мові було встановлено, що час або виступає на позначення **процесу (прогресу)** або прирівнюється до певного **об'єкту дійсності** [52, с. 253–254], тому концепт TIME в англійській лінгвокультурі є комплексним фрагментом знання про абстрактний феномен часу як одного із найбільш значущих аспектів життєдіяльності людини. В англійській свідомості він реконструюється за допомогою акціонально-посесивної та компаративної когнітивних моделей знання. Ці структури визначають семантику як лексичних одиниць з прямим номінативним значенням, так і одиниць, сталих словосполучень та речень з перенесеним значенням, які репрезентують концепт TIME у сучасній англійській мові.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі розвитку науки загальноприйнятим вважається розуміння часу як всезагальної зміни простору. За просторовими змінами, репрезентованими людською свідомістю, а також мисленнєвим обрамленням цих репрезентацій утвердився термін “суб’єктивний час”. Феномен суб’єктивного часу розглядається широким спектром наук, серед яких одне з чільних місць належить когнітивній лінгвістиці, з позицій якої проведене дане дослідження.

Предметом розвідок когнітивної лінгвістики є та частина концепту ЧАС, яка знаходить вираження в мові й формується через її ж призму, як таку, що забезпечує поняттєве мислення людини. Концепт ЧАС, на рівні з ПРОСТОРОМ, визнається базовим доменом будь-якої концептуальної картини світу, втім реалізується різними мовами неоднаково, що призводить до відмінного сприйняття дійсності носіями різних мов.

В англomовній культурі час (*time is the indefinite progress of existence that is measured in terms of events which continuously succeed one another from past to future*) розуміється як безкінечна зміна(-розвиток) буття (*‘indefinite progress of existence’*), одиницею виміра якої є послідовність подій (*‘measured in terms of events’ / ‘which continuously’*), які фіксуються як ті, що вже були, відбуваються та будуть відбуватися (*‘succeed one another from past to future’*).

У ході нашого дослідження було встановлено, що одиниці, пов’язані спільністю темпоральної тематики, структурують ТГ наступним чином: іменникова, дієслівна, прикметникова та прислівникова ТПГ, вигук *time!* та група паремій, об’єднаних відповідною предметною сферою.

Процес та *об’єкт* є найузагальненішими категоріями, до яких може зводиться абстрактний феномен *time*, концептуалізований англomовною свідомістю. Акціонально-посесивна фреймова структура концепту, в основі якої закладене розуміння часу як прогресу (що і є прямим значенням лексеми), відповідно, деталізована одиницями ТГ з прямим денотативним значенням.

Модель оформлюється у вигляді відкритої структури складом вісімнадцять слотів та враховує провідні зв'язки між цими інформаційними блоками.

Здатність *time* до метафоризації, тобто його ментального прирівнювання, у найширшому розумінні, до об'єкту, відтворена компаративними фреймами. Репрезентовані на матеріалі одиниць з перенесеним денотативним значенням, ментальні компаративні конструкти дозволяють стверджувати, що концепт TIME може повністю запозичувати структуру просторових концептів.

Таким чином, концепт TIME, вербалізований засобами сучасної англійської мови, постає комплексним, багатокomпонентним, змістовно насиченим та культурно детермінованим когнітивним утворенням, яке, подібно “функціональному” дзеркалу, відображає найсуттєвіші аспекти буття англомовної спільноти.

Зважаючи на значну роль концепту ЧАС у формуванні особистості та безпосередній його вплив на розцінку того, що відбувається, перспективу подальших досліджень вбачаємо у виявленні аломорфних та ізоморфних ознак репрезентації концепту ЧАС в англійській, німецькій, українській мовах з метою виявлення прихованих світоглядних відмінностей та усунення виникаючих на їх ґрунті міжкультурних непорозумінь.

ДОДАТКИ

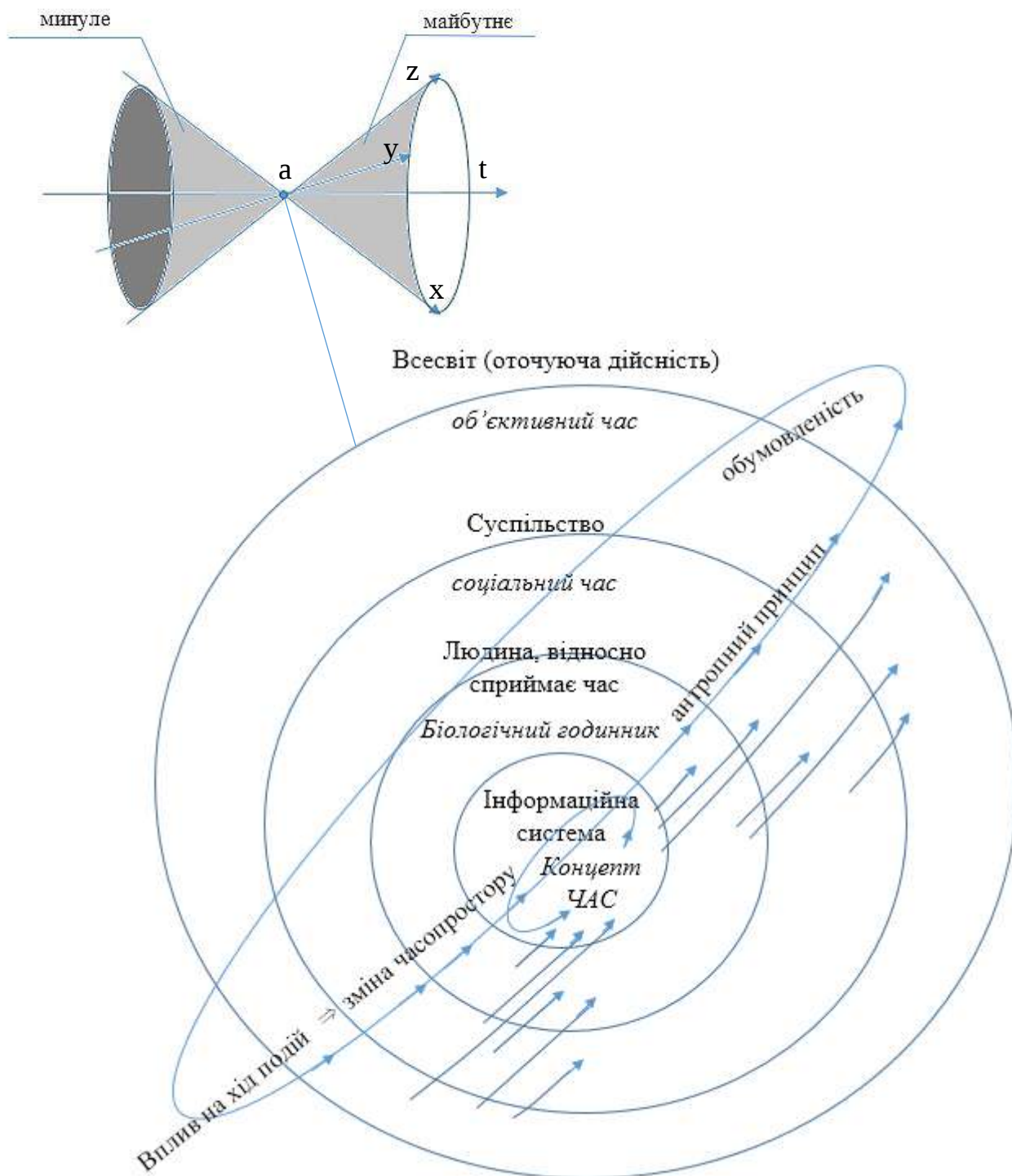
Багатомірність часу

Світлові конуси минулого та майбутнього:

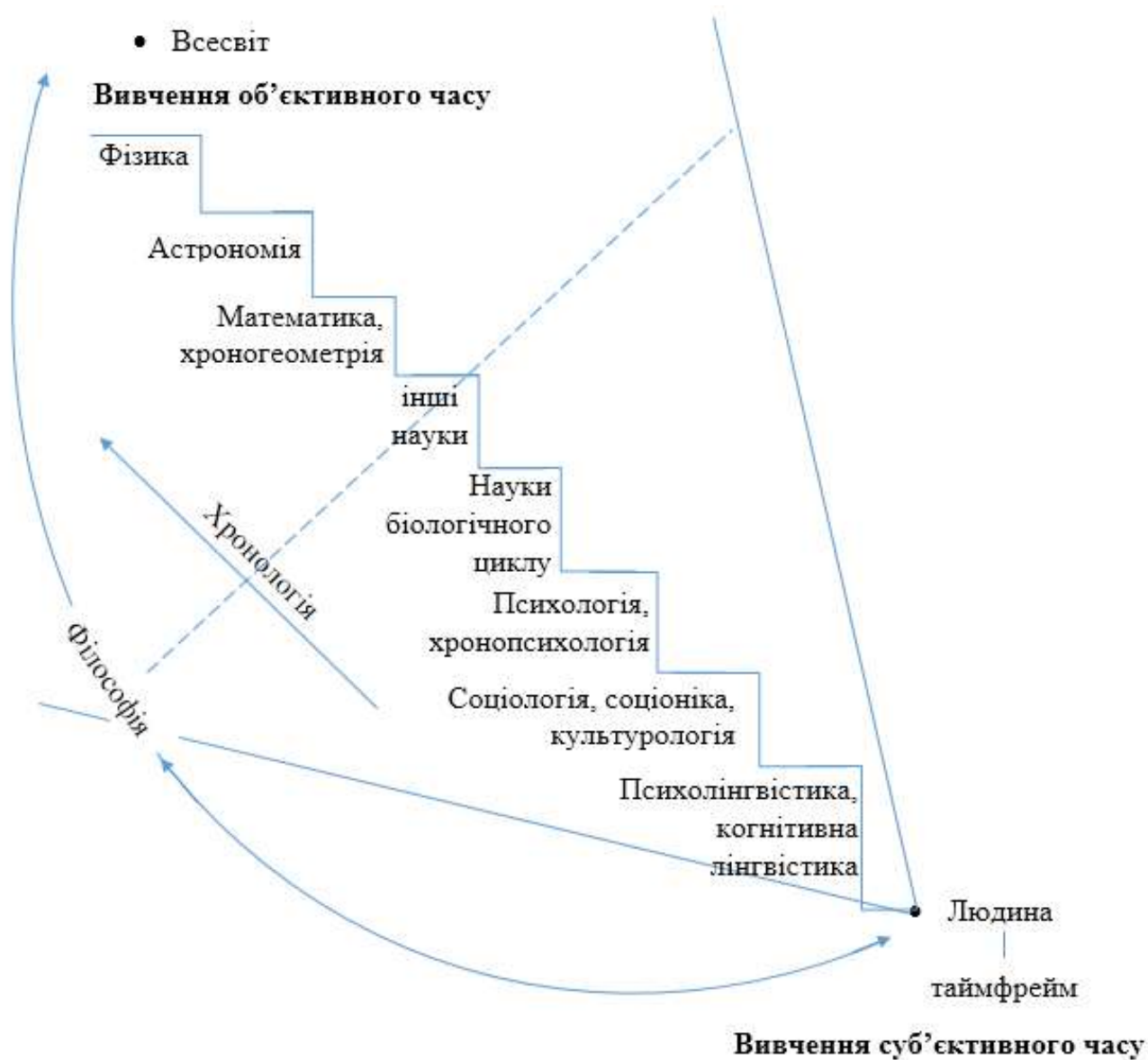
t – стріла часу;

x, y, z – осі просторових координат (тривимірний простір);

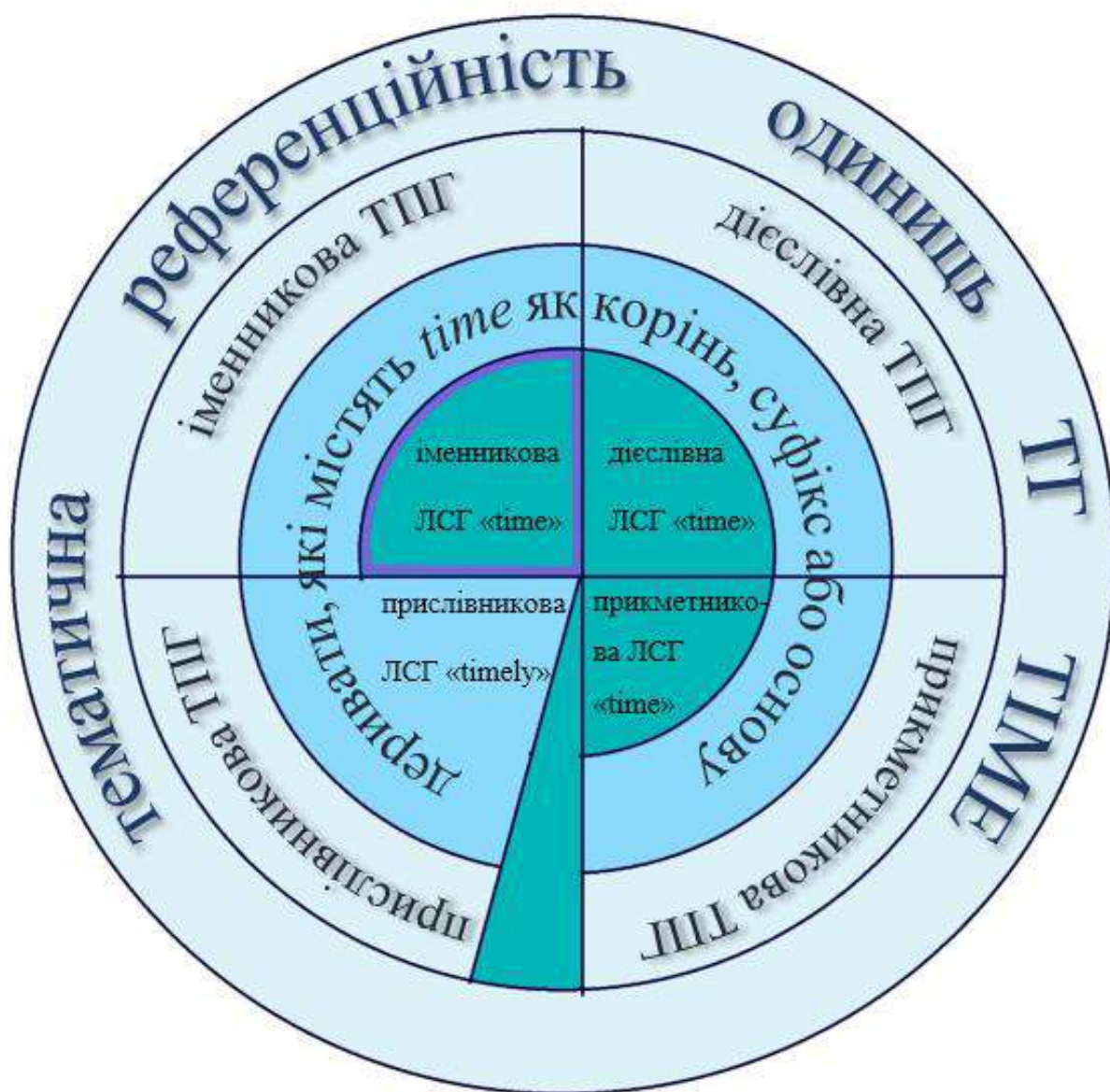
a – події дійсного моменту (точка простору-часу) [29, с. 34–35; 46, с. 26].

Час як об'єкт наукової рефлексії

Загальна ТГ “time” сучасної англійської мови

TIME

ТАКИЙ2:
punctual,
time-serving
(якість)

ХТОСЬ1:
person,
contemporary,
time-fellow
(агенс/частина/
власник/пацієнс)

ТУТ1/ЩОСЬ1:
existence, reality
(місце/ціле/агенс/пацієнс)

ТУТ2:
at work, at home,
in prison
(місце/ частина)

ЩОСЬ4:
clock/
system of
reckoning/
expressing
time/
chronology
(власність/
інструмент/
частина)

ТОДІ1:
all the time,
always
(час/ціле)

ТОДІ2:
in particular
period, in the
past/present/future
(час/частина)

СТИЛЬКИ1:
many
(кількість)

ЩОСЬ2/ХТОСЬ2:
object, particle
(предмет/
частина/ціле/
пацієнс/агенс)

ЩОСЬ3/ХТОСЬ3:
object, particle
(предмет/
частина/ціле/агенс)

ДІЯ1:
to calculate,
to measure
(мета)

ДІЯ2:
to organize,
to synchronize
(мета)

ТАК1:
indefinitely, continuously, gradually,
successively, quickly, slowly
(спосіб буття)

ТАКИЙ1:
old, previous/new, next
(якість)

ТАКИЙ3:
good, hard,
exciting,
timely,
untimely
(якість)

ЩОСЬ5:
understanding
(оцінка/мета)

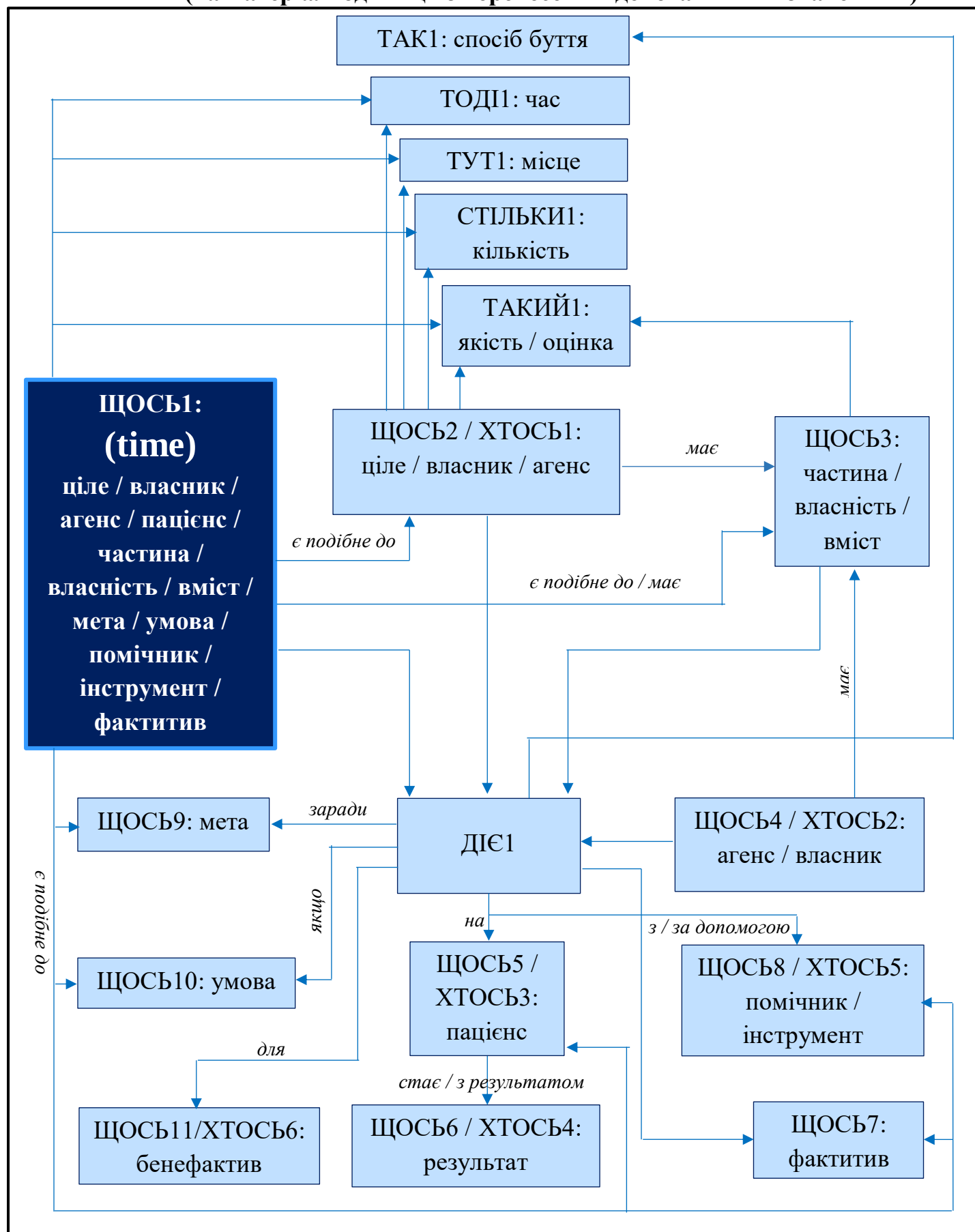
ЩОСЬ6:
conditions,
general situation,
environment,
(агенс/причина/
частина/пацієнс)

ЩОСЬ7:
observations
(оцінка/результат)

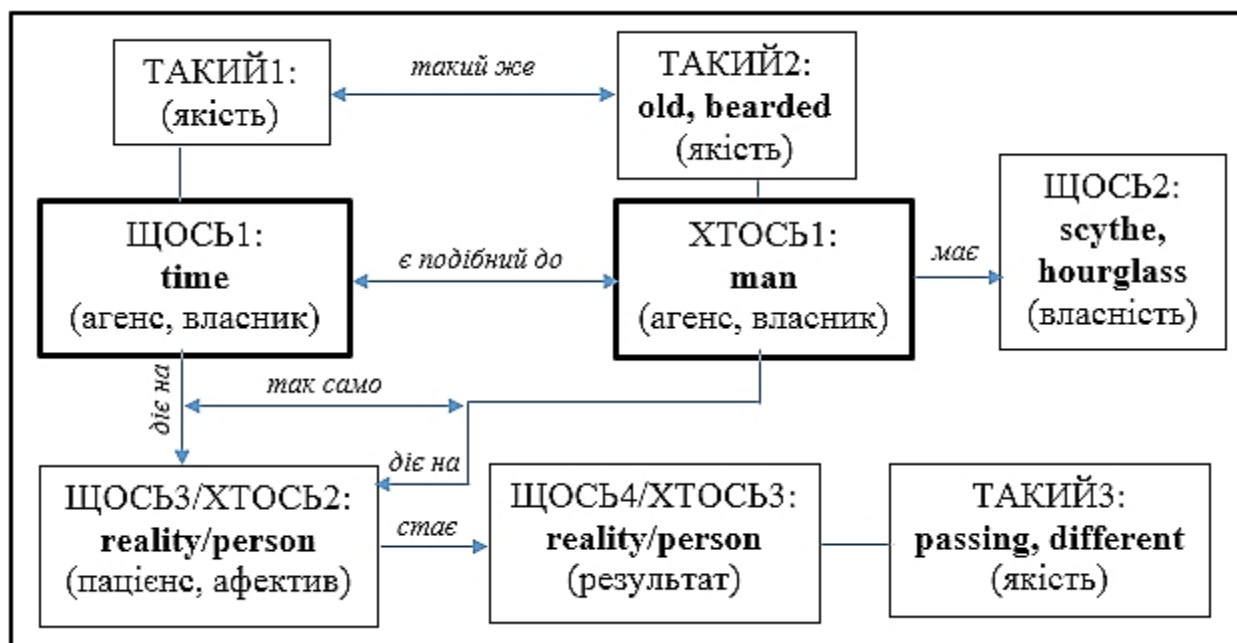
Relationships:

- ТАКИЙ2 ϵ ХТОСЬ1
- ХТОСЬ1 ϵ ТУТ1/ЩОСЬ1
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ТУТ2
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ТОДІ1
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ТОДІ2
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ СТИЛЬКИ1
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ЩОСЬ2/ХТОСЬ2
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ЩОСЬ3/ХТОСЬ3
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ТАК1
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ТАКИЙ1
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ТАКИЙ3
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ЩОСЬ5
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ЩОСЬ6
- ТУТ1/ЩОСЬ1 ϵ ЩОСЬ7
- ХТОСЬ1 ϵ ЩОСЬ2/ХТОСЬ2
- ХТОСЬ1 ϵ ЩОСЬ3/ХТОСЬ3
- ХТОСЬ1 ϵ ТАК1
- ХТОСЬ1 ϵ ТАКИЙ1
- ХТОСЬ1 ϵ ТАКИЙ3
- ХТОСЬ1 ϵ ЩОСЬ5
- ХТОСЬ1 ϵ ЩОСЬ6
- ХТОСЬ1 ϵ ЩОСЬ7
- ЩОСЬ2/ХТОСЬ2 ϵ ЩОСЬ3/ХТОСЬ3
- ЩОСЬ2/ХТОСЬ2 ϵ ТАК1
- ЩОСЬ2/ХТОСЬ2 ϵ ТАКИЙ1
- ЩОСЬ2/ХТОСЬ2 ϵ ТАКИЙ3
- ЩОСЬ2/ХТОСЬ2 ϵ ЩОСЬ5
- ЩОСЬ2/ХТОСЬ2 ϵ ЩОСЬ6
- ЩОСЬ2/ХТОСЬ2 ϵ ЩОСЬ7
- ЩОСЬ3/ХТОСЬ3 ϵ ТАК1
- ЩОСЬ3/ХТОСЬ3 ϵ ТАКИЙ1
- ЩОСЬ3/ХТОСЬ3 ϵ ТАКИЙ3
- ЩОСЬ3/ХТОСЬ3 ϵ ЩОСЬ5
- ЩОСЬ3/ХТОСЬ3 ϵ ЩОСЬ6
- ЩОСЬ3/ХТОСЬ3 ϵ ЩОСЬ7
- ТАК1 ϵ ТАКИЙ1
- ТАК1 ϵ ТАКИЙ3
- ТАК1 ϵ ЩОСЬ5
- ТАК1 ϵ ЩОСЬ6
- ТАК1 ϵ ЩОСЬ7
- ТАКИЙ1 ϵ ТАКИЙ3
- ТАКИЙ1 ϵ ЩОСЬ5
- ТАКИЙ1 ϵ ЩОСЬ6
- ТАКИЙ1 ϵ ЩОСЬ7
- ТАКИЙ3 ϵ ЩОСЬ5
- ТАКИЙ3 ϵ ЩОСЬ6
- ТАКИЙ3 ϵ ЩОСЬ7
- ЩОСЬ5 ϵ ЩОСЬ6
- ЩОСЬ5 ϵ ЩОСЬ7
- ЩОСЬ6 ϵ ЩОСЬ7

Компаративна фреймова модель концепту TIME
(на матеріалі одиниць з перенесеним денотативним значенням)

Компаративна фреймова модель концепту TIME
(на матеріалі сталого словосполучення *Old Father Time*)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Азимов А.* О времени, пространстве и других вещах. От египетских календарей до квантовой физики: Пер. с англ. – М.: ЗАО Издательство Центрполиграф, 2014. – 270 с.
2. *Ануров Д. А., Маслова Ю. И.* Соционика: 16 ключей к человеку. – М.: Медков С. Б., 2016. – 144 с.
3. *Арутюнова Н. Д.* Время: модели и метафоры // Логический анализ языка. Язык и время / [Отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко]. – М.: Индрик, 1997. – С. 51 – 61.
4. *Бабушкин А. П., Стернин И. А.* Когнитивная лингвистика и семасиология. Монография. – Воронеж: ООО «Ритм», 2018. – 229 с.
5. *Бацевич Ф. С.* Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 240 с.
6. *Болдырев Н. Н.* Когнитивная семантика. Введение в когнитивную лингвистику: курс лекций. – Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2014. – 236 с.
7. *Борисов О.О.* Мовні засоби вираження емоційного концепту СТРАХ: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі сучасної англomовної художньої прози): Дис. ...канд. філол. наук: 10.02.04. – Житомир. – 2005. – 252 с.
8. *Бородицки Л.* Как языки конструируют время // Язык и мысль: Современная когнитивная лингвистика / [Сост. ред. А. А. Кибрик, А. Д. Кошелев, А. В. Кравченко и др.] – М.: Языки славянской культуры, 2015. – С. 199 – 213.
9. *Букалов А. В.* Соционика и типы человеческих культур. Этно-соционика. // Соционика, ментология и психология личности. – 1995. – №1. – С. 9 – 16.
10. *Величковский Б. М.* Когнитивная наука: Основы психологии познания: в 2 т. – М.: Смысл: «Академия», 2006. – Т.1. – 448 с.

11. *Гайденко П. П.* Время. Длительность. Вечность. Проблема времени в европейской философии и науке. – М.: Прогресс-Традиция, 2006. – 464 с.
12. *Голубовська І. О., Корольов І. Р.* Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 233 с.
13. *Григорьев А. А.* Концепт и его лингвокультурологические составляющие // Вопросы философии. – 2006. – №3. – С. 64 – 77.
14. *Гуц А. К.* Хроногеометрия. Аксиоматическая теория относительности. – Омск: ООО «УниПак», 2008. – 340 с.
15. *Дубенко О. Ю.* Англо-американські прислів'я та приказки. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. – 416 с.
16. *Жаботинская С. А.* Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования//Лінгвістичні студії. – Вип. 2. – Черкаси: Сіяч, 1997. – С. 3 – 11.
17. *Жаботинская С. А.* Концептуальный анализ языка: фреймовые сети // Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства: Проблеми прикладної лінгвістики – 2004. – № 9. – С. 81 – 92.
18. *Жаботинская С. А.* Онтологии для словарей тезаурусов: лингвокогнитивный подход // Філологічні трактати. – 2009. – № 2. – Т.1.– С. 71 – 87.
19. *Загнітко А. П.* Сучасні лінгвістичні теорії: Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – 219 с.
20. *Кійко С. В.* Німецько-українська міжмовна омонімія: Монографія. – Чернівці: Видавничий дім «Родовід», 2014. – 434 с.
21. *Колшанский Г. В.* Объективная картина мира в познании и языке. – М.: КомКнига, 2006. – 128 с.

22. *Коннова М. Н.* Изменяющийся образ времени сквозь призму языка (на материале русских и английских метафор) //Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 110 – Т.1. – С. 267 – 270.
23. *Кочерган М. П.* Загальне мовознавство: підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 464 с.
24. *Куранова С. І.* Основи психолінгвістики: навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 208 с.
25. *М'ясоїд П. А.* Загальна психологія : Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1998. – 479 с.
26. *Маклаков А. Г.* Общая психология: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2008. – 583 с.
27. *Манакин В. Н.* Межкультурная коммуникация: вербальный и невербальный коды. – Саарбрюккен: LAP, 2015. – 406 с.
28. *Маслова В. А.* Когнитивная лингвистика: учеб. пособие. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 272 с.
29. *Михальский А. В.* Психология времени (хронопсихология): Учебное пособие. – М.: МПГУ, 2016. – 72 с.
30. *Молчанов Ю. Б.* Четыре концепции времени в философии и физике. – М.: Наука, 1977. – 192 с.
31. *Нестик Т. А.* Социально-психологическая детерминация группового отношения к времени: Дисс. ... д-ра. психол. наук: 19.00.05. – М., 2015. – 479 с.
32. *Первушина О. Н.* Общая психология: Методические указания. – Новосибирск: Научно-учебный центр психологии НГУ, 1996. – 53 с.
33. *Попова З. Д., Стернин И. А.* Когнитивная лингвистика. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314 с.
34. *Попова З. Д., Стернин И. А.* Семантико-когнитивный анализ языка. Монография. – Воронеж: Истоки, 2007. – 250 с.
35. *Потаенко Н. А.* Время в языке (опыт комплексного описания)// Логический анализ языка. Язык и время / [Отв. ред. Н. Д. Арутюнова,

Т. Е. Янко]. – М.: Индрик, 1997. – С. 113 – 122.

36. Психологія: підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

37. *Селивестрова О. Н.* Труды по семантике. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 960 с.

38. *Скребцова Т. Г.* Когнитивная лингвистика: Курс лекций. – СПб: Филологический факультет СПбГУ, 2011. – 256 с.

39. Современный русский язык в 3 т. – Т.1: Фонетика. Орфография. Лексикология. Словообразование : учебник и практикум для академического бакалавриата / С. М. Колесникова, Н. А. Николина, В. А. Лаврентьев и др. – М.: Юрайт, 2016. – 306 с.

40. *Стернин И.А., Саломатина М.С.* Семантический анализ слова в контексте. – Воронеж: Истоки, 2011. – 150 с.

41. *Уайтхед А.* Избранные работы по философии: Пер с англ. – М.: Прогресс, 1990. – 717 с.

42. *Уитроу Дж.* Естественная философия времени: Пер с англ. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 400 с.

43. *Фейнман Р., Лейтон Р., Сэндс М.* Фейнмановские лекции по физике. Вып. 1, 2: Современная наука о природе. Законы механики. Пространство. Время. Движение: Учебное пособие: Пер с англ. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 440 с.

44. Философия: Учебник для вузов /Редкол.: В. В. Миронов (главн. ред.) и др. — М.: Норма, 2005. — 673 с.

45. *Хайдеггер М.* Прологомены к истории понятия времени: Пер. с нем. – Томск: Водолей, 1998. – 384 с.

46. *Хокинг С.* Краткая история времени: От Большого Взрыва до черных дыр: Пер с англ. – СПб.: Амфора, 2015. – 232 с.

47. *Хэммонд К.* Искаженное время. Особенности восприятия времени: Пер. с англ. – М.: Livebook / Гаятри, 2013. – 141 с.

48. *Черниговская Т. В.* Чеширская улыбка кота Шрёдингера: язык и сознание. – М.: Языки славянской культуры, 2013. – 448 с.
49. *Чернин А. Д.* Физика времени. – М.: Наука, 1987. – 224 с.
50. *Birth K.* Objects of Time. How Things Shape Temporality. – New York: Palgrave Macmillan, 2012. – 212 p.
51. *Croft W., Cruse A. D.* Cognitive Linguistics. – New York: Cambridge University Press, 2004. – 356 p.
52. *Evans V.* The Structure of Time: Language, meaning and temporal cognition. – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2005. – 286 p.
53. *Evans V.* Language and Time. A Cognitive Linguistics Approach. – New York: Cambridge University Press, 2013. – 266 p.
54. *Evans V., Green M.* Cognitive Linguistics. An Introduction. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. – 830 p.
55. *Le Poidevin R., MacBeath M.* The Philosophy of Time. – New York: Oxford University Press, 1993. – 234 p.
56. *Mangaberia U. R., Smolin L.* The Singular Universe and the Reality of Time. – UK: Cambridge University Press, 2015. – 542 p.
57. *Rovelli C.* Reality Is Not What It Seems. The Journey to Quantum Gravity. – UK: Penguin, 2016. – 227 p.
58. *Rovelli C.* The Order of Time. – New York: Riverhead Books, 2018. – 256 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

59. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусела. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
60. *Хасанов И. А.* Время: энциклопедический словарь. – М.: Прогресс-Традиция, 2017. – 640 с.

61. Cambridge Dictionary / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org>
62. Chambers 21st Century Dictionary / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://chambers.co.uk/#>
63. Chambers Thesaurus / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://chambers.co.uk/thesauruses/#>
64. Cockney Rhyming Slang / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cockneyrhymingslang.co.uk>
65. Collins English Dictionary / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>
66. Collins English Thesaurus / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-thesaurus>
67. Dictionary.com / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dictionary.com>
68. Lexico English Dictionary / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.lexico.com/en?search_filter=dictionary
69. Lexico English Thesaurus / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.lexico.com/en?search_filter=ote
70. Longman English Dictionaries / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/>
71. Macmillan Dictionary / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.macmillandictionary.com>
72. Merriam-Webster Dictionary / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.merriam-webster.com>
73. Merriam-Webster Thesaurus / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus>
74. Oxford Learner's Dictionaries / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>
75. Roget's Thesaurus / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.roget.org/index.htm>

76. Sensagent-Dictionary / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dictionary.sensagent.com>
77. Special Dictionary / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.special-dictionary.com>
78. The Free Dictionary by Farlex / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.thefreedictionary.com>
79. The Online Slang Dictionary / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://onlineslangdictionary.com>
80. The Oxford Dictionary of Idioms / [ed. by J. Siefring] – New York: Oxford University Press, 2004. – 340 p.
81. The Oxford Dictionary of Slang / [ed. by J. Ayto] – New York: Oxford University Press, 1999. – 474 p.
82. Thesaurus.com / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.thesaurus.com>

АНОТАЦІЯ

наукової роботи під шифром "Адріатика"

Наукова робота присвячена дослідженню фрагменту сучасної англомовної картини світу, сформованої одиницями вираження концепту TIME. Представлено та описано синтезовану дефініцію ключової номінації часу в сучасній англійській мові – *time*. Реконструйовано базову акціонально-посесивну фреймову структуру концепту TIME, в основі якої закладене розуміння часу англомовною спільнотою як прогресу, та яка виступає когнітивним підґрунтям семантики одиниць репрезентації *time* у сучасній англійській мові. У ході дослідження побудовано тематичну групу “*time*”, до якої включаються іменникова, дієслівна, прикметникова, прислівникова лексико-семантичні групи, а також згруповані у ТПГ навколо них деривати, лексичні одиниці і усталені словосполучення, пов’язані темою *часу*, вигук *time* та паремії про *час*. Акціонально-посесивна фреймова модель знання була деталізована за посередництва аналізу одиниць тематичної групи з прямим номінативним значенням. Додатково модель знання про *час* була розширена через відтворення компаративної структури, яка лежить в основі семантики одиниць, сталих словосполучень та речень з перенесеним значенням, що репрезентують концепт TIME у сучасній англійській мові. Доведено, що концепт TIME в англомовній спільноті є складним, багаторівневим, інформаційно “розробленим” фрагментом знання про абстрактний феномен часу як один із найбільш значущих аспектів її життєдіяльності.

Загальна характеристика наукової роботи. Робота містить: вступ чотири розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Кількість сторінок – 40, кількість рисунків – 6, кількість використаних наукових джерел – 82.

Ключові слова: концепт, концептуальна картина світу, мовна картина світу, семантика, лексико-семантичний варіант, лексико-семантична група, тематична група, фрейм.